

نقش و تأثیرات قانون آمایش سرزمین در جغرافیای انتخابات جمهوری اسلامی ایران

نیره اخوان بیطرف¹

تاریخ وصول: 1398/10/02، تاریخ تأیید: 1399/10/08

چکیده

طرح مقدماتی آمایش سرزمین در ایران اسلامی در دهه 60 مورد توجه قرار گرفته و در برنامه پنج ساله کشور به عنوان مهمترین قانون به تصویب رسیده است. این قانون از برنامه چهارم، شروع و در برنامه پنجم تکمیل و در برنامه ششم ادامه یافته است اما متأسفانه در جغرافیای انتخابات استانها به سبب بخشی نگری کاندیداها، این قانون هنوز در سند توسعه استانها عملیاتی نگردیده است و جغرافیای انتخابات گاه و بی گاه سبب آسیب پذیری قوانین می شود.

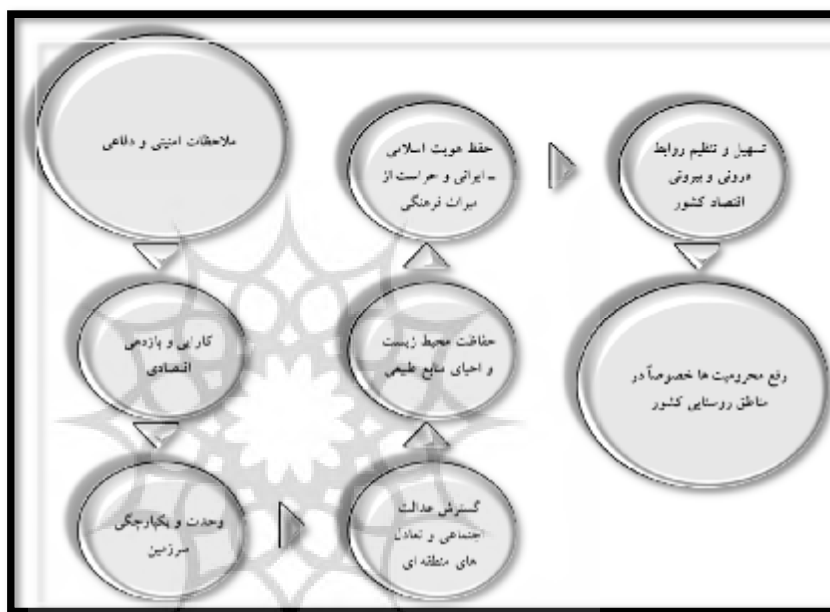
این پژوهش، از نوع بنیادین و نظری است و روش جمع آوری داده ها در این پژوهش اسنادی و کتابخانه ای و شیوه تحلیل اطلاعات نیز توصیفی - تحلیلی مبتنی بر روش شناسی کیفی می باشد. نتایج تحقیق نشان داده است که آمایش سرزمینی به عنوان چارچوب بلندمدت در برنامه ریزی ها باید مبتنی بر اصول مختلف از جمله ملاحظات دفاعی و امنیتی؛ حفاظت محیط زیست و احیاء منابع طبیعی؛ حفظ هویت اسلامی، ایرانی و حراست از میراث فرهنگی؛ کارایی و بازدهی اقتصادی؛ وحدت و یکپارچگی سرزمینی؛ گسترش عدالت اجتماعی و تعادل های منطقه ای؛ تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور؛ باشد. همچنین، اثرات قانونگذاری در جغرافیای انتخابات اگر آمایشی باشد اقتصاد مقاومتی رخ داده و رشد 8% در کشور را تضمین می نماید اما تا به حال این نگرش علمی که همراه با یک تفکر فلسفی می باشد به وجود نیامده است و هزینه های کشور در برخی از پروژه ها به هدر رفته است.

کلیدواژگان: قانون، آمایش سرزمین، جغرافیای انتخابات، ساماندهی فضا، ایران.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

از عمر جغرافیای انتخابات تاکنون بیش از نود سال می‌گذرد. نخستین آثار در این زمینه را اندر زیگفرید در سال 1913 و کریبل در 1916 منتشر کرده‌اند. جغرافیای انتخابات یکی از شاخه‌های جغرافیای سیاسی است که بر محدوده‌های جغرافیایی به عنوان بستری برای انتخاب نمایندگان در سطوح محلی، منطقه‌ای و ملی متمرکز شده است (زرقانی و همکاران، 1397: 2). در این میان سازماندهی و آمایش بر نتایج انتخابات و به موازات آن بر توسعه کشور تأثیر مستقیم و حائز اهمیتی می‌گذارد. آمایش سرزمین، به منزله مرجعی از اهداف هماهنگ شده، راهنمای تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان برای معرفی مجموعه‌ای از اقدامات، اعم از اصلاحات، تجدید ساختارها و نوآوری‌ها در عرصه‌های مختلف خواهد بود که گذار از وضع موجود به وضع مطلوب را ممکن خواهد ساخت (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، 1385: 7). اهمیت این موضوع در آینده توسعه کشور بسیار بالا است. پیگیری آمایش سرزمین مبتنی بر اصول زیادی است که اهم آنها در شکل (1)، بیان شده است:

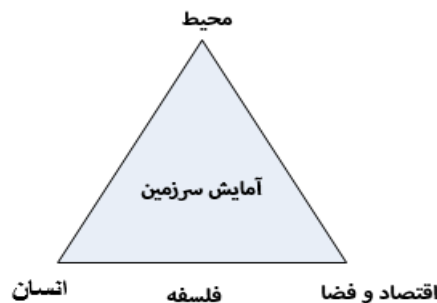
شکل 1: اصول پیگیری آمایش سرزمین

بنابراین، آمایش سرزمین اغلب مختص آن دسته از کارشناسان، مهندسان، شهرسازان و جغرافیادانانی قلمداد شده است که دارای صلاحیت علمی برای تفکر و تحقق آمایش لازم و فعال کردن سرزمین به صورتی بسیار کارآمد و متعادل هستند. همچنین، آمایش سرزمین فضای جغرافیایی فرایند رابطه انسان، فضا و فعالیت است که در همه نظام‌های سیاسی بیش از آنکه یک سیاست تصمیم‌سازی باشد، یک تصمیم‌سازی سیاسی است.

در راستای آمایش سرزمین فضایی کشور در سطح ملی در قالب نگاه منطقه‌ای، به منظور کاهش ناهمگونی‌های و مدیریت سازمان‌یابی فضایی قدرت ضرورت می‌یابد (احمدی پور و دیگران، 1394: 238).

یکی از اجزاء آمایش سرزمین، جغرافیاست که باید همراه با یک تفکر فلسفی باشد که متاسفانه در ایران اسلامی تا به حال همراه با یک مکتب فلسفی نبوده است و با تشبیه به تفکرات فلسفی مغرب زمین این مهم مورد تجزیه و تحلیل

قرار گرفته است که بعضاً ناقص و همچون شرکت ستیران در ایران نسبت به آمایش سرزمین اقدامی مقدماتی داشته است. از سویی یکی از وظایف اصلی جغرافیا، ساماندهی فضا و آمایش سرزمین و کمک به توسعه است.

شکل 2: ابعاد آمایش سرزمین

با توجه به فلسفه سیاسی، ایدئولوژی حاکم بر هر ملت، توسعه پایدار اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی فضا و آمایش سرزمین در کشور رقم می خورد (پاپلی یزدی، 1383: 3).

به طور کلی، مهمترین حوزه های مطالعاتی جغرافیای انتخابات را مواردی چون ساماندهی فضایی انتخابات، تنوعات فضایی در الگوهای رأی گیری و رابطه آن با شاخصه های جمعیت شناسی، تأثیر عوامل محیطی و فضایی در تصمیمات رأی دهندگان، الگوهای فضایی نمایندگی و نقش مؤلفه های قدرت و سیاست در الگوهای رأی شامل می شود. جمهوری اسلامی ایران در طی چهار دهه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی هر ساله شاهد برگزاری انتخابات بوده است و مردم در انتخابات ریاست جمهوری، مجلس شورای اسلامی، مجلس خبرگان، شورای شهر و روستا حضوری فعال داشته اند (زرقانی و همکاران، 1397: 3). بر این اساس، بررسی و مطالعه قانون آمایش و ساماندهی فضایی همگام با جغرافیای انتخابات در جمهوری اسلامی ایران می تواند در توسعه و پیشبرد اهداف سند چشم انداز و اسناد بالادستی مؤثر باشد. این مقاله با هدف بررسی آثار و نقش آمایش سرزمین و قوانین مربوط به آن نوشته شده است.

مبانی نظری

آمایش سرزمین

«آمایش» که اسم مصدر «آمایدن» است بنا بر فرهنگ های مختلف لغات، دارای معانی گوناگونی است که عبارت است از تنظیم رابطه بین «انسان»، «سرزمین» و «فعالیت های انسانی» در «زمین» به منظور بهره برداری در خور و پایدار از جمیع امکانات انسانی و فضای سرزمین در جهت بهبود وضعیت مادی و معنوی اجتماعی در طول زمان (لطیفی، 1388: 112).

آمایش در زبان فارسی به معنای آراسته کردن و زینت دادن می باشد. آمایش سرزمینی به تنظیم رابطه بین انسان، فضا (محیط) و فعالیت های انسان در فضا (محیط) به منظور بهره برداری منطقی از کلیه امکانات علم و تجربه در طول زمان می باشد. همچنین، «یک چشم انداز جغرافیایی، فضایی است از اشکال طبیعی و فرهنگی که آثار انسان را در محیط خود و در طول زمان نشان می دهد» (طحانی و فراست، 1391: 5). همچنین، آمایش سرزمین باید قابلیت جذب کردن نیروهای متخصص به سوی قدرت سیاسی را داشته باشد تا این نیروها بر اساس اختیارات تعریف شده به قدرت سیاسی خدمت کنند. به علاوه، نقش حکومت به عنوان یک ضرورت مثبت باید مجاز شمرده شده و از جانب اکثریت جمعیت به رسمیت شناخته شود. در کشورهایی که دستگاه حکومتی از زمانی طولانی وجود دارد، سیاست آمایش از قدمت زیادی برخوردار است. حتی اگر به این موضوع به صورتی که اکنون طرح است، پرداخته نشده باشد. به عبارتی،

تقسیم قدرت بین مرکز و پیرامون و ناحیه بندی سیاسی درون هر کشور و میزان تفویض قدرت و اختیار بین سطوح درگیر در اداره امور عمومی جامعه، منتج از نوع نظام سیاسی یک کشور می باشد (شکری، 1394: 41). در واقع، منظور از آمایش: تعیین بالقوه و شایستگی اراضی یا به عبارت دیگر تعیین مطلوب ترین نوع بهره برداری از آنهاست (سروری، 1384: 21).

برخی اعتقاد دارند آمایش تشخیص بهره برداری از سرزمین است (کامران، 1386). درحقیقت می توان دریافت که با اجرای برنامه ریزی فضایی در طرح آمایش سرزمین، از سطح ملی تا سطوح محلی می توان به عدم تعادل ها خاتمه داد. یعنی در حقیقت فقر و محرومیت ملی و منطقه ای و حتی محلی را کاهش داد. چون که آمایش تشخیص بهره برداری از سرزمین است و یا تحت عنوان *land use* به کار رفته است (صنیعی، 1390: 170).

برای نمونه در فرانسه به اشتباه این طور فکر می شود که آمایش سرزمین موضوعی نوین برای قدرت سیاسی است (به عبارتی از 60 سال پیش تاکنون) در حالی که قبل از آن نظام سلطنتی تصمیم گرفته بود برای تسهیل در امر کشورداری، آمایش سرزمین را مورد اجرا قرار دهد. بنای شهر و رسازی که از چند جنبه شهر نوینی محسوب می شود؛ نتیجه اراده لویی چهاردهم برای تمرکز گرایی و اعمال تسلط بیشتر بر تمام بزرگان پادشاهی بود که در آن زمان علیه قدرت سلطنتی شورش کرده بودند

جغرافیای انتخابات

توجه به جغرافیای انتخابات را باید نتیجه راه یابی اندیشه فضایی - کمی به جغرافیای سیاسی در دهه 1970 دانست. در واقع، جغرافیای انتخابات از دهه 1960 و در سال های 1970 از بیشترین حمایت توسط جغرافیدانان سیاسی برخوردار بود (مویر، 1379: 255). جغرافیای انتخابات شاخه ای از جغرافیای سیاسی است که به مطالعه ابعاد جغرافیایی نتایج انتخابات و به همان اندازه اینکه انتخابات چگونه سازماندهی می شود و عمل می کند می پردازد. موضوعاتی مانند بررسی نتایج انتخابات، سطح مشارکت رأی دهندگان و بسیج احزاب، از مباحث کلیدی جغرافیای انتخابات هستند. این شاخه از جغرافیای سیاسی با تأکید بر اینکه رأی دهندگان ترجیحات خود را در خلأ بیان نمی کنند و فرآیندهای تصمیم گیری سیاسی تحت تأثیر درجات متفاوتی از متن ها (ملی، منطقه ای و محلی) قرار می گیرند، بر نقش مهم جغرافیا در انتخابات تأکید می کند. بر این اساس دیدگاه های فضایی و یا متنی برای مطالعه مشارکت های انتخاباتی، انتخاب رأی دهندگان و عملکرد سیستم های انتخاباتی اهمیت دارند (Gregory et al, 2009: به نقل از میرحیدر و میراحمدی، 1397).

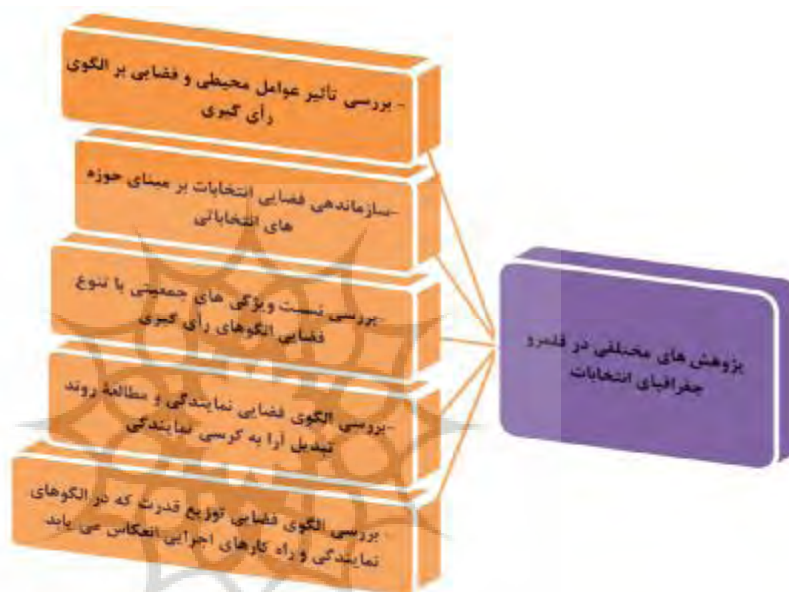
دو رویکرد عمده به جغرافیای انتخابات عبارتند از:

- 1- رویکرد سستی یا مکانی: توجه به الگوهای فضایی و تحلیل روابط انسان و محیط
 - 2- رویکرد رفتاری یا فضایی: توجه به دیدگاه های رفتاری - فضایی در مطالعات جغرافیا
- رویکرد سستی به ارتباط بین محیط اجتماعی و طبیعی یک مکان در یک سو و الگوی رأی دهی از سوی دیگر توجه داشت و شامل دو جریان اصلی بود. - مطالعاتی که بر الگوهای فضایی رأی دهی روی نقشه متمرکز بودند و تلاش هایی برای مقایسه نقشه های رأی دهی با نقشه های طبیعی و نیز نقشه های اقتصادی و اجتماعی. گروه اول مطالعات «مکانی و ساختاری» و گروه دوم «مکانی - اکولوژیکی» نامیده می شد. نقشه انتخاباتی شبیه به یک سطح توپوگرافی است که مورفولوژی نسبی آن ثابت می ماند اما ارتفاع آن تغییر می کند. این نشان دهنده تسلط شکاف اجتماعی - طبقه اجتماعی - اقتصادی - بر سیاست های انتخاباتی است. در واقع، جغرافیای انتخاباتی چیزی بیش از تصویری از جغرافیای اقتصادی کشور نیست (Johnston et al, 1998).

رویکرد مکانی - ساختاری؛ به طور خلاصه شامل بررسی الگوی فضایی و ساختار انتخاب رأی دهی است که توسط داده های جمع آوری شده انتخابات آشکار می شود، این گونه تحقیقات شامل اطلاعاتی در مورد حوزه انتخابیه، تعداد و درصد واقعی آراست.

رویکرد مکانی-اکولوژیکی؛ در ارتباط با بررسی الگوهای فضایی نتایج انتخابات در زمینه محیط کلی آنهاست. فرض اساسی در اینجا مبنی بر این بود که مردم بر اساس آن چه فکرمی کنند که به نفع آن هاست، رأی می دهند. تفاوت های مکانی در طبقات اقتصادی و اجتماعی، مذهب، ملیت و نژاد در میان عامل های اولیه در نظر گرفته شده در این گونه تحقیقات هستند. تیلور و جانستون این رویکرد را «جغرافیای رأی دهی» نامیده اند (تیلور و جانستون، 1386).

اساساً مطالعات اولیه در جغرافیای انتخابات، به شدت از جبرگرایی محیطی متأثر بودند؛ اما از آن زمان تا به امروز پژوهش های مختلفی در قلمرو جغرافیای انتخابات به عمل آمد است که می توان آن را در قالب محورهای زیر طبقه بندی کرد:

شکل 3: پژوهش های مختلفی در قلمرو جغرافیای انتخابات

اخیراً تحقیق در مورد رقابت احزاب در جغرافیای انتخابات شتاب گرفته است. محققان به طور فزاینده ای بر انگیزه های بازیگران سیاسی ناشی از تعامل بین سطوح مختلف سیاسی در تشکیل دولت تمرکز می کنند و این یک فرایند ژئوپلیتیکی و در حوزه جغرافیای سیاسی است. در رقابت احزاب، به گونه ای عدم تمرکز، که عموماً به عنوان یک پیش نیاز نهادی تلقی می شود، در واقع از رقابت احزاب در عرصه انتخابات ناشی می شود (Baumann et al., 2020). نامزدها از مناطق مختلف جغرافیایی هستند. با توجه به این واقعیت که بازیگران سیاسی (کاندیدها) از سطوح (قدرت) مختلف هستند سعی می کنند در مورد رقابت های انتخاباتی، ویژگی های تشکیلاتی حزب یا سیاست گذاری از یکدیگر تجربه کسب کنند (Böhmelt et al. 2017; Gilardi and Wasserfallen 2019).

با توجه به اینکه انتخابات نوعی مشارکت سیاسی است. انتخابات شرایط را برای کنترل مردمی مهیا می سازند و متضمن آن است که اداره کنندگان کشور مقبول ترین افراد هستند و انتخابات مجرای ارتباطی میان حکومت کنندگان و مردم تحت تولای آن حکومت هستند (Taylor, 2007). در واقع، نظام های انتخاباتی را می توان مجموعه ای از قوانین و مقررات دانست که بر اساس آنها آرای که در یک انتخابات عمومی به صندوق رأی انداخته شده است به کرسی هایی

تبدیل می شود که احزاب و نامزدها آنها را اشغال می کنند. رأی دهندگان قبل از انتخابات شعبه های حزب را ارزیابی می کنند (Müller 2013; Stecker, 2015). انتخابات فرصتی برای تعیین صریح مسئولیت ها و پاسخگویی سیاستمداران است (Baumann et al, 2020).

در جغرافیای انتخابات آمایش محوری ترین موضوع مورد بحث می باشد اما با وعده های انتخاباتی، این تفکر آمایش که خروجی آن نظم و نسق سرزمین می باشد، آسیب پذیر می گردد.

روش تحقیق

این پژوهش، از نوع بنیادین و نظری است و روش جمع آوری داده ها در این پژوهش اسنادی و کتابخانه ای و شیوه تحلیل اطلاعات نیز توصیفی - تحلیلی مبتنی بر روش شناسی کیفی می باشد.

تجزیه و تحلیل و یافته های تحقیق

برنامه ریزی و آمایش سرزمین در ایران

کشور ایران، دارای 57 سال سابقه رسمی برنامه ریزی عمرانی است و برنامه ریزی در خلال این مدت، به تبعیت از شرایط اقتصادی، اجتماعی و سیاسی همواره با تغییرات و دگرگونی هایی همراه بوده و فراز و نشیب های بسیار زیادی از سوی صاحب نظران در سوابق و گزارشات موجود است. به عقیده برخی از پیشگامان برنامه ریزی در ایران نظیر «ابوالحسن ابتهاج»، بر این عقیده بوده است که فکر برنامه ریزی در ایران، یک فکر خودجوش و ایرانی است؛ زیرا کشوری مانند ایران با امکانات مالی و نیروی انسانی محدود و احتیاجات نامحدود، ضرورت داشتن برنامه برای توسعه کشور اجتناب ناپذیر بوده است.

در مجموع، در بررسی سیر تحولات برنامه ریزی در ایران، دوره کاملاً مشخص قابل تشخیص است. دوره قبل از انقلاب اسلامی که در آن، آرمان ها و اهداف به صورت متفاوت تری در برنامه های توسعه بازتاب یافته اند، قطعاً تحولات متفاوت تری را نسبت به دوره های قبل از انقلاب تجربه کرده است (طیفی، 1388: 120).

جایگاه آمایش سرزمین در نظام برنامه ریزی کشور

آمایش سرزمینی به عنوان چارچوب بلندمدت در برنامه ریزی ها باید مبتنی بر اصول زیر باشد:

ملاحظات دفاعی و امنیتی؛

حفاظت محیط زیست و احیاء منابع طبیعی؛

حفظ هویت اسلامی، ایرانی و حراست از میراث فرهنگی؛

کارایی و بازدهی اقتصادی؛

وحدت و یکپارچگی سرزمینی؛

گسترش عدالت اجتماعی و تعادل های منطقه ای؛

تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور؛ و

توجه به توسعه متکی بر منابع داخلی و رفع محرومیت ها، خصوصاً در مناطق روستایی کشور (کرم نیا، 1391: 5).

در واقع برنامه ریزی در سطح طرح مدیریت انجام می پذیرد؛ به طوری که تمامی پروژه های اجرایی در رابطه با یکدیگر سنجیده، سازماندهی و طرح ریزی می شوند (مخدوم، 1380: 16)

مقوله آمایش سرزمین به عنوان تلفیقی از سه علم اقتصاد، جغرافیا و جامعه شناسی و به عنوان تبیین دیدگاه درازمدت توسعه ملی بر اساس مراحل اساسی ذیل شکل می گیرد:

1. تدوین اصلی ترین جهت گیری های توسعه بلند مدت کشور از منظر آمایش سرزمین در یک فرایند نگاه از بالا به توسعه ملی و تعیین و تبیین بازتاب های سرزمینی آن.
2. تعیین امکانات و قابلیت ها و موانع و تنگناها که تعیین کننده تخصص ها و عملکردهای اصلی اقتصادی و اجتماعی و منشأ انتخاب فعالیت ها در سطح مناطق می باشد در یک فرایند نگاه از پایین به سطح ملی.
3. تلفیق در فرایند نخست در برخورد با بخش های اقتصادی و ایجاد هماهنگی های بین منطقه ای و بین بخشی و بخشی - منطقه ای و تصویر بازتاب های سرزمینی مرحله توسعه یافتگی بخش های مختلف در سطح ملی اما چه نسبتی میان آمایش سرزمین و توسعه می توان تعریف کرد؟
و این دو چه نسبتی با برنامه ریزی در معنای مرسوم خود دارد؟
قید زمان چه تاثیری بر روش های مطالعاتی و عملیاتی آنها خواهد گذاشت؟
جداول و نمودارهای صفحات بعد با مروری بر تعاریف، به روند تاریخی شکل گیری هر یک از جریان های مرسوم، جایگاه آن ها در سیاست گذاری و هدف هر یک از رویکردهای مطرح می پردازد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تعریف	- فرایند تصمیم سازی کارگزاران مفرد اقتصادی	خرد
روند تاریخی	- از ۱۲۶۶ میلادی با تدوین کتاب فروع ممل آدم اسمیت	
هدف	- مطلوبیت مصرف کننده - سوده بنگاه - تابع رفاه اجتماعی	
بعد سیاستگذاری	- رفع مشکلاتی که رفتار بینه و حصول حداکثرهای مطلوب کارگزاران مفرد را مختل کرده است - ایجاد و گسترش عواملی که حصول حداکثر سوده یا مطلوبیت را تقویت می‌کند یا فرصتهای جدیدی برای آن ایجاد می‌کند	این آراء قضایی
	- تعامل فعالیت - فضا - مکانیابی جهت حداکثر کردن سوده بنگاه	
تعریف	- ماحصل تعامل تصمیمات کارگزاران اقتصادی در سطح کل فعالیت اقتصادی	کلان
روند تاریخی	- از ۱۹۲۰ پس از ناگامی تحلیل های خرد در تبیین وضعیت کلان اقتصاد	
هدف	- دستیابی به سطوح و برزخهای مورد نظر منقیرهای کلان اقتصاد که این سطوح و برزخهای بینه به تناسب تابع هدف توسعه اقتصادی ، اجتماعی ، سیاسی و ... در سازگاری با عملکرد اقتصاد خرد انتخاب می‌گردند.	
بعد سیاستگذاری	- تنظیم فضای اقتصاد کلان به گونه ای که با عملکرد بینه کارگزاران مفرد اقتصادی در فضای مذکور اهداف کلان سیاستگذاری خاص شود که هدف مطلوب در فرایندی ترقی تبیین می‌گردد.	این آراء قضایی
	- پراگشتی غیرهماهنگ فعالیت در فضا	
تعریف	- تعویب ارزشی ساختهای توسعه بافتگی و راهکارهای رسیدن به آن در فرایندی پایدار	توسعه
روند تاریخی	- از ۱۹۵۵ پس از طوح برنامههای بازاری پس از جنگ جهانی دوم و ظهور اقتصادهای کمتر توسعه یافته در برابر توسعه یافته	
هدف	- تبیین تابع هدف منسجم اجتماعی که استراژی توسعه بلند مدت / میان مدت / کوتاه مدت را ضمن نموده ، شاخصهای توسعه و سطوح توسعه آنها را تبیین می‌کند	
بعد سیاستگذاری	- فرایند تبیین تابع هدف اجتماعی بینه (شامل وجود اقتصادی - سیاسی ، اجتماعی - فرهنگی و ...) که از این میان اجزای اقتصادی سیاستها و نیز وجوه اقتصادی برخی از سیاستهای غیر اقتصادی تبیین شده و حوزه آن مشخص می‌شود	این آراء قضایی
	- رابطه انسان - فعالیت - پراگشتی غیرهماهنگ فعالیت در فضا	
تعریف	- مهندسی لایسبات بهره‌وری بینه از ظرفیتهای اجتماعی و طبیعی سرزمین	آمایش
روند تاریخی	- از ۱۹۵۷ پس از بروز نابرابریهای سرزمینی در اقتصادهای ملی	
هدف	- بهره‌وری از منابع و ظرفیت های اقتصادی ، اجتماعی و محیطی سرزمین	
بعد سیاستگذاری	- هماهنگی بین بخش ، بین منطقه ای و بخش - منطقه ای - تعیین سیاستهای مشور و بازدارنده در جهت تعادل بهره‌وری سرزمین - بهنگام سازی مناسب با تحولات زمان	این آراء قضایی
	- تعادل بین تقاضا و فعالیت های انسان بر طبق برجسته شدن نقش از نظر جمعیت و فعالیت در بهره سرزمین	

شکل 4: رویکردهای متفاوت در برنامه ریزی و توسعه. (مأخذ: دفتر آمایش و توسعه پایدار سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، 1383، 9)

شکل 5: مفاهیم کلی در رویکردهای متفاوت برنامه ریزی و توسعه (دفتر آمایش و توسعه پایدار سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، 1383: 10)

دو نتیجه مهم که در اینجا قابل ذکر است عبارت است از:

- رویکرد آمایش سرزمین نه تنها رویکردی رقیب برای سایر دیدگاه های موجود نیست بلکه در همه ابعاد مکمل و برطرف کننده نارسایی های آنهاست. این رویکرد با قابلیت ایجاد زمینه تعامل میان سه عنصر انسان، فضا و فعالیت و ارائه چیدمان منطقی فعالیت ها در عرصه سرزمینی بایستی در مراحل تدوین برنامه های توسعه (بلند مدت، میان مدت و کوتاه مدت) و اجرای آنها بعنوان نگاه غالب و سند بالادست اعمال گردد.

- به دلیل اینکه روش های مرسوم برنامه ریزی در کشور فاقد ابزار و مکانیسم های لازم برای پاسخگویی به مسائل و مشکلات فوق الذکر است، آمایش سرزمین در کنار برنامه ریزی اقتصادی ضمن تکمیل و اعتدالی نظام برنامه ریزی کشور می تواند پاسخگویی بسیاری از مسائل و کمبودهای مطرح شده باشد. بدین ترتیب، به نظر می رسد سند آمایش سرزمین به عنوان راهبردهای ملی و بلندمدت می بایستی حاوی سطوح مختلف فراملی، ملی و استانی باشد. برای دستیابی به هدف فوق تدوین سندی بالادست که اصلی ترین جهت گیری های توسعه بلند مدت کشور را با رویکردی راهبردی مطرح نماید در فقدان سند چشم انداز بلند مدت کشور بیش از پیش ضرورت یافت. سند مزبور یا همان نظریه پایه توسعه ملی در مرحله اول مطالعات آمایش تهیه و پس از طرح در هیئت محترم دولت در شورای آمایش سازمان مدیریت و برنامه ریزی نهایی گشت.

شکل 6: آمایش و توسعه پایدار (دفتر آمایش و توسعه پایدار سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، 1383:13)

جدول 1: شاخص‌های مهم اقتصاد کلان در برنامه ششم

ردیف	نام شاخص	واحد اندازه‌گیری	سال پایه ۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۴۰۰	متوسط در برنامه ششم (به درصد)
۱	تولید ناخالص داخلی	هزار میلیارد ریال قیمت ثابت ۱۳۸۲	۱۰۶۵	۱۲۵۶	۱۰۷۸	۱۰۷۸ (سالانه) ۶ (سالانه)
۲	جایزه سرانه	میلیون ریال به ازای هر نفر ۸ قیمت ثابت ۱۳۸۲	۲۶۱	۲۷۸	۳۶۱	۳۶۱ (سرانه) ۴۷ (سالانه)
۳	نرخ بهره‌وری کربن، تولید	دلترمتر (۱۰۰۰ ۱۳۹۵)	۱۰۰	۱۰۲	۱۱۵	۱۱۵ (سرانه) ۱۵ (سالانه)
۴	تولید ناخالص داخلی	هزار میلیارد ریال قیمت ثابت ۱۳۸۲	۴۴	۴۹	۱۱۶۰	۱۱۶۰ (سرانه) ۱۱۶۰ (سالانه)
۵	هزینه سربسته مصرفی کل	هزار میلیارد ریال قیمت ثابت ۱۳۸۲	۱۰۶۷	۱۲۶۱	۱۵۷۴	۱۵۷۴ (سرانه) ۵ (سالانه)
۶	سازماندهی و وحدت ادبونی و سعادت کانونی	میلیون دلار	۴۲۱۵۰	۴۷۵۶۳	۱۱۲۷۴۶	۱۱۲۷۴۶ (سرانه) ۱۱۲۷ (سالانه)
۷	پارادت عمر	شماره روزگار	۶۶۹۶۷	۸۶۵۵۴	۱۵۱۳۹۷	۱۵۱۳۹۷ (سرانه) ۱۶۶ (سالانه)
۸	تعدیلگی	هزار لیتر ریال	۱۳۰۰۳	۱۵۶۰۳	۲۸۵۰۸	۲۸۵۰۸ (سرانه) ۱۷ (سالانه)
۹	روز بزم	روزگار	۷۷	۸۴	۷۹	۷۹ (سرانه) ۸ (سالانه)
۱۰	روز بزمگاری	روزگار	۱۳۶	۱۳	۸۶	۸۶ (سرانه) ۱۰ (سالانه)

(مأخذ: قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، ۱۳۹۶: 1)

جدول 2: تصویر متغیرهای اقتصادی بخش های اقتصادی در دوره برنامه ششم (درصد)

ردیف	توضیح	۱۳۹۵	۱۳۹۴	متوسط و تنوع ۲۳۱	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	متوسط	تغییرات	سهم در برنامه
۱	متوسط رشد سالانه ارزش افزوده (درصد)	۸۲	۷۲	۷۸	۹۳	۷۰	۷۵	۸۳	۷۵	۱۹/۶	۵۸
۲	متوسط رشد صادرات (درصد)	۲۱۹	۲۲۱	۲۱۶	۲۲۴	۲۱۶	۲۲۷	۲۱۰	۲۱۶	۹/۵	۵۳
۳	متوسط رشد صادرات سرمایه گذاری (درصد)	۲۰۴	۳۹۵	۲۳۱	۳۰۴	۲۶۵	۲۲۶	۵۱۸	۲۲۶	۵۱/۸	۱۸/۱
۴	متوسط رشد سالانه بهره‌وری کل عوامل تولید (درصد)	۲۱۷	۱۵۸	۲۱۰	۲۱۰	۲۱۸	۲۱۸	۲۱۱	۲۱۸	۶/۵	۵۸

(مأخذ: قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، ۱۳۹۶: 1)

جدول 3: منابع مالی سالانه سرمایه گذاری برنامه ششم به تفکیک روشهای مختلف تأمین - هزار میلیارد

شرح در برنامه ششم (درصد)	متوسط برنامه	۱۴۰۰	۱۳۹۶	۱۳۹۵
تملک داراییهای سرمایه‌ای	۹۹۶	۱۴۷۰	۶۳۷	۵۷۵
تسهیلات بانکی برای سرمایه‌گذاری	۱۹۰۰	۲۵۷۵	۱۴۲۰	۱۳۰۳
صندوق توسعه ملی	۷۱۴	۹۲۸	۳۷۹/۵	۳۶۲
بازار سرمایه	۹۵۶	۱۴۸۱	۴۸۸	۲۰۰
شرکتها و موسسات دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی	۹۵۷	۱۲۳۱	۷۱۲	۶۰۳
آورده اشخاص	۲۲۸	۳۰۹	۱۷۱	۱۴۴
تأمین مالی و سرمایه‌گذاری خارجی	۱۹۵۵	۱۵۷۵	۲۹۹	۶۲/۵
کل منابع تأمین مالی برنامه ششم	۷۷۰۶	۹۵۶۹	۴۱۰۸	۳۳۴۹

(مأخذ: قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، ۱۳۹۶: 2)

احکام مربوط به استان ها در برنامه پنج ساله توسعه کشور

در جغرافیای انتخاباتی حتی رشد 8% زیر سوال رفته است چون کاندیدای انتخابات بدون توجه به سند چشم انداز و سیاست‌های کلی و برنامه پنجساله وعده‌هایی را می دهند که با اسناد بالادستی مغایرت دارد حتی پس از انتخاب این دیدگاه ضد آمایشی را در مجلس تعقیب می نمایند. نمونه آن گسترش مناطق آزاد تجاری و صنعتی است که هر بار در مجلس بدون در نظر گرفتن قانون آمایش سرزمین به سبب کسب آراء در حوزه انتخابیه مناطق آزاد تجاری، صنعتی اضافه شده است از سویی از سال 1371 که قشم و چابهار و کیش به عنوان این مناطق مشخص شدند فقط استراتژی‌های واردات حاکم شده است در صورتی که مناطق آزاد جهان استراتژی صادرات دارند از آنجا که مناطق آزاد ایران اسلامی محلی برای ورود کالای قاچاق شده است از اهداف مناطق آزاد فاصله گرفته است و این یک حرکت ضد آمایشی است که با مفاد برنامه پنجم و ششم مغایرت دارد که خروجی آن رشد تفکر سرمایه داری و ضدیت با تفکر توازن منطقه ای و عدالت محوری است که با اهداف انقلاب اسلامی مغایر است چون اگر در سال 1364 تفکر آمایش سرزمین مبتنی بر نظام سرمایه داری حاکم شده بود به جرأت می توان گفت هنوز بخش اعظم روستاهای کشور از خدمات و مواهب موجود محروم بودند و شاید اصلاً در روستاها آدمی نمانده بود. بنابراین، با تفکر سرمایه داری

فضای ایران به نحوی خاص ساماندهی شده است و تفکر عدالت اجتماعی و تعادل های منطقه ای حاکم بر جمهوری اسلامی در حال باز ساخت فضای جغرافیایی بر مبنای تعادل های منطقه ای است. یکی از عمده وظایف جغرافیادانان مشارکت در ساخت فضای جغرافیای عدالت اجتماعی و عدالت منطقه ای است. البته جغرافیادانان پیشگام مثل دکتر سید حسن حسینی ابری با مشارکت در امر آباد سازی بشاگرد کار را از دهه 1360 شروع کردند (پاپلی یزدی، 1383: 20).

از سوئی با این عملکرد منفی مناطق آزاد، بیست سال از پرداخت مالیات معاف اند و گاهی هم تخلف وجود دارد و زمانی که نوزده سال از عمر شرکت های این مناطق می گذرد، برای برخورداری از امتیاز معافیت مالیاتی، شرکتی نو ایجاد می کنند و حتی از دادن یک اظهار نامه ساده پرهیز می نمایند و گردش مالی خود را در بودجه سالانه کشور درج نمی کنند، لذا درآمد — هزینه این مناطق، مشخص نیست. بنابراین، این رفتار غیرعلمی، ریشه در تفکر بخشی دارد که ماده سه برنامه یعنی رشد 8% را آسیب پذیر می سازد.

نتیجه گیری

اثرات قانونگذاری در جغرافیای انتخابات اگر آمایشی باشد اقتصاد مقاومتی رخ داده و رشد 8% در کشور را تضمین می نماید تا به حال این نگرش علمی که همراه با یک تفکر فلسفی می باشد به وجود نیامده است و هزینه های کشور در برخی از پروژه ها به هدر رفته است و سند توسعه هر استان در کشور را آسیب پذیر نموده و مغایر با برنامه حرکت کرده است و چون مجلس در نظارت ضعیف عمل می نماید برخی از احکام مهم برنامه اجرا نمی شود و حتی در اجرا مورد بده بستان قرار می گیرد و بعضی از این احکام نیز به فراموشی سپرده می شود. پس در جغرافیای انتخابات یک سوی آن محیط است و سویی دیگر مردم و احزاب باید در انتخابات منافع مردم را در نظر گرفته و منافع ملی را حفظ و اکوسیستم محیط را بر هم نزنند. کسانی که می خواهند وکالت مردم در مجلس شورای اسلامی را عهده دار شوند باید در انتخابات با مردم روراست باشند و از قانون دفاع نمایند که متأسفانه همه جناح ها در اجرای قانونی بویژه اجرای قانون آمایش به انحراف می روند و وعده های غیر آمایشی می دهند و زمانی که وارد مجلس می شوند این شیوه نادرست که در جغرافیای انتخاباتی اقدام کرده اند در قانون گذاری هم ادامه می یابد و به سبب عملکرد منفی در نظارت همین قوانین بی توجهی می شود حتی دولت و مجلس گاهی طرح و لایحه خود را عودت می دهند چون متقن و محکم نبوده است.

پیشنهادات

1. آیین نامه مجلس به سبب تفکرات بخشی گاه و بی گاه سبب تغییرات نشود و نمایندگان بویژه رئیس و هیأت رئیسه مجلس به سوگندی که به آن یاد کرده اند پایبند باشند تا قوام مجلس حفظ شود و در رأس امور بمانند.
2. هیأت نظارت بر رفتار نمایندگان با نمایندگان خاطی برخورد کند. حتی بر رئیس مجلس نظارت نماید و حداقل سه برابر کاندیدا به صحن علنی مجلس معرفی گردند تا با رقابت فرد سالم تری انتخاب گردد که حتی بر رفتارهای رئیس مجلس و هیأت رئیسه مجلس نظارت کند.
3. مجلس برای هر نماینده پرونده قانونگذاری و نظارت تشکیل دهد و هر نماینده در پایان دوره آنرا بصورت یک کارنامه به مولکین خود ارائه نماید تا مردم بتوانند بر مبنای عملکردی که نماینده داشته برای دوره بعدی با آگاهی بیشتری انتخاب کنند که از حضور کار چاق کن ها جلوگیری شود و شفافیت به معنی واقعی اتفاق افتد.
4. دیوان محاسبات بدون فوت وقت با متخلفین از قانون برخورد کند تا شائبه تبانی متخلف با دیوان برطرف شود.
5. در انتخاب رئیس کمیسیون اصل 90 نیز باید سه برابر کاندیدا به صحن علنی مجلس معرفی گردد تا حتی رئیس کمتر اعمال نفوذ نماید چون در حال حاضر مجلس مجبور است همان یک نفر را انتخاب کند و تالی فاسد دارد.

6. تولیدات مرکز پژوهش‌ها به موقع تحویل نمایندگان شود و از انجمن‌های علمی و نخبگان کشور استفاده گردد تا خروجی آن اجرای آمایش سرزمین در جهت سند چشم‌انداز، برنامه‌های بلندمدت، و سیاست‌های کلی کشور باشد تا بخشی نگر به صفر رسد و دخالت گروه‌ها و سیاسی‌کاری در مسائل انتخابات نتواند اهداف جغرافیایی و مشروعیت قوانین را آسیب‌پذیر سازد.

منابع

1. احمدی پور، زهرا، قادری، مصطفی (1394). ساماندهی و آمایش سیاسی فضای شهری، تهران: سمت.
2. پاپلی یزدی، محمد حسین، (1383). عدالت اجتماعی و توسعه کاربرد فلسفه و ایدئولوژی در آمایش سرزمین، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره 74.
3. توفیق، فیروز، (1379). آمایش سرزمین و طرح کالبدی منطقه آذربایجان. مجموعه سخنرانی های علمی تخصصی سال 1379 چاپ دوم سازمان مدیریت و برنامه ریزی.
4. توفیق، فیروز، (1384). آمایش سرزمین - تجربه جهانی و انطباق آن با وضع ایران مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری.
5. تیلور، پیتر؛ جانستون، رونالد (1386). جغرافیای انتخابات، مترجمان: زهرا پیشگاهی فرد و رسول اکبری، تهران: قومس.
6. زرقانی، هادی؛ رضوی نژاد، مرتضی و حیاتی، سلمان (1397). تحلیل فضایی نتایج دهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری ایران در شهر مشهد، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای شماره 1(30) ص 1-24 DOI: 10.22067/geography.v16i1.25748
7. سابقه برنامه ریزی در ایران (1377) معاونت امور اقتصادی و هماهنگی. دفتر اقتصاد کلان، سازمان برنامه و بودجه.
8. سرور، رحیم، (1382). جغرافیای کاربردی و آمایش سرزمین، انتشارات دانشگاه تهران.
9. سرور، رحیم، (1384). جغرافیای کاربردی، تهران: انتشارات سمت گزارش مختصر پیرامون مفاهیم تاریخیچه برنامه ریزی منطقه ای و آمایش سرزمین در ایران و سایر کشورها. سازمان مدیریت و برنامه ریزی.
10. سند برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، (1379-83) پیوست شماره 2 لایحه (جلد اول) سازمان مدیریت و برنامه ریزی.
11. صنیعی، احسان، (1390). آمایش سرزمین راهی به سوی تعادل نظام شهری و توسعه یافتگی، مجله اقتصادی - ماهنامه بررسی مسائل و سیاست های اقتصادی، شماره های 9 و 10.
12. قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، (1384-88). سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور.
13. قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (1396-1400)، روزنامه رسمی 1396/1/21، استخراج از سایت: WWW.DASTOUR.IR
14. طحانی، غلامرضا، فراست، مجید، (1391). توسعه سواحل مکران، اقتدار دریایی جمهوری اسلامی ایران آمایش سرزمینی و پدافند غیر عامل، اولین همایش ملی توسعه سواحل مکران و اقتدار دریایی جمهوری اسلامی ایران.
15. لشگری، احسان (1394). سیاست و شهر، تهران، انتشارات انتخاب.
16. کرم نیا، رضا، (1391). نگرشی بر راهبردهای مولفه فرهنگی - اجتماعی در آمایش سرزمینی دریای جنوب و سواحل مکران، اولین همایش ملی توسعه سواحل مکران و اقتدار دریایی جمهوری اسلامی ایران.
17. لطیفی، غلام رضا، (1388). سیر تحول برنامه های آمایش سرزمین در برنامه های قبل و بعد از انقلاب، برنامه - ریزی رفاه و توسعه اجتماعی.
18. میر حیدر، دره و میراحمدی، فاطمه (1397). سیر اندیشه در جغرافیای سیاسی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران
19. مخدوم، مجید، (1380). شالوده آمایش سرزمین. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ چهارم دیسکت سازمان مدیریت و برنامه ریزی.

20. مستندات برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، (1377). جلد اول نظام برنامه ریزی برنامه سوم سازمان برنامه و بودجه.
21. مطالعات آمایش سرزمین، (1383). دفتر آمایش و توسعه پایدار سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور.
22. نظام برنامه ریزی برنامه سوم توسعه کشور (شورای فرابخشی آمایش سرزمین و محیط زیست) پنجم خرداد 1378.
23. وزارت برنامه و بودجه (1364). مطالعات پایه آمایش سرزمین جمهوری اسلامی ایران، خلاصه و جمع بندی مطالب مرحله اول، معاونت امور مناطق، دفتر برنامه ریزی منطقه ای.
24. Baumann , M; Ecker, A & Gross, M; (2020). Party competition and dual accountability in multi-level systems Journal of Elections, Public Opinion and Parties, 30:4, 542-549, DOI: 10.1080/17457289.2020.1780434
25. Müller, Jochen. (2013). "On a Short Leash? Sub-National Party Positions between Regional Context and National Party Unity." Journal of Elections, Public Opinion and Parties 23: 177-199.
26. Johnston,R.J; Pattie, C; Dorling, D; Rossiter, D.J; Tunstall, H & MacAllister,I.D; (1998) New labour landslide - same old electoral geography?, British Elections & Parties Review, 8:1, 35-64 <http://dx.doi.org/10.1080/13689889808413004>
27. Gregory , D; Johnston,, R, Pratt, G, Watts, M & Whatmore, S. (2009). The dictionary of human geography , 5Edition, Malden: Wiley Blackwell.
28. Stecker, Christian.)2015(. "Parties on the Chain of Federalism: Position-Taking and MultiLevel Party Competition in Germany." West European Politics 38: 1305-1326.

